

EDWARD KLISIEWICZ

Żeńskie imiona chrzestne w podkrakowskiej parafii Rudawa z lat 1570–1897

(na podstawie ksiąg metrykalnych)¹

Imię, jak określa *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego to „miano osobiste nadawane noworodkowi i pozostające jako miano nierodowe (używane bez nazwiska w stosunkach nieurzędowych)². Jest to więc nazwa osobowa pełniąca funkcję identyfikacyjną zarówno w stosunkach oficjalnych (łącznie z nazwiskiem), jak i w stosunkach rodzinnych, koleżeńskich, kręgach znajomych etc. W drugim przypadku częściej sięgamy po samo tylko imię, używając jego zdrobnień, a w życiu rodzinnym różnego rodzaju spieszczeń tworzonych nieraz spontanicznie w określonych sytuacjach.

Historycznie, w kontaktach plemiennych, kiedy liczebność stykających się z sobą ludzi była niewielka, samo imię wystarczało do identyfikacji. W zależności od wierzeń, kultury danej społeczności i jej świadomości nadawane były imiona o przeróżnym znaczeniu. Łączyły one zatem funkcje identyfikacyjne i semantyczne. Wyrażały cechy zewnętrzne, wewnętrzne, pragnienia i życzenia rodziców oraz mogły pełnić rolę magiczną czy kultową w obrzędach plemiennych, religijnych itp.³ Z czasem funkcja semantyczna imienia ulega osłabieniu. Pojawiają się formy identyfikacji dwuczłonowej – imię + drugi człon identyfikacyjny – późniejsze nazwisko.

Nadawanie imion staje się pewną tradycją związaną z odpowiednim narodem, jego kulturą materialną bądź duchową. W kręgu kultury chrześcijańskiej wybór imienia najczęściej wiązany jest z hagiografią czy wręcz nakazem władz kościelnych⁴.

Niestety nie mamy w naszej onomastyce kompleksowego opracowania w zakresie imion współczesnych i historycznych z dokumentacją dotyczącą zarówno strony językowej, tradycji w kulturze, jak i współczesnych tendencji nominacyjnych w różnych warstwach i środowiskach⁵, mimo że te problemy interesują nie tylko onomastów, etnografów, historyków etc. ale niemal całe społeczeństwo⁶.

Najwcześniej problemami związanymi z nadawaniem imion zainteresowali się etnografowie, w szczególności J. Bystron, który w dodatku do *Nazwisk polskich*⁷ a następnie w odrębnej monografii⁸ omówił nie tylko pochodzenie najczęstszych imion w dawnej Polsce, ale zwrócił uwagę na wiele momentów kulturowo-obyczajowych związanych z nadawaniem i używaniem imion w zakresie tradycji rodzinnej, roli duchowieństwa, kultu świętych, mody literackiej itp. Warto również wspomnieć o pracach M. Gralewskiego⁹, J. Grajnerta¹⁰, S. Flizaka¹¹, które dotyczą imion ludowych.

W Polsce powojennej pierwsze prace mają charakter sondaży statystycznych¹². Zajmują się również imiennictwem ludowym¹³, czy też analizują materiał historyczny¹⁴.

Metryki rudawskie zawierają bogaty i ciekawy materiał onomastyczny również w zakresie imiennictwa¹⁵. Możemy prześledzić tendencje w nadawaniu imion żeńskich przez niemal cztery wieki. W sumie wynotowano 78 różnych imion, które wystąpiły w źródłach 4 739 razy – rzecz jasna u różnych osób. Na podstawie *Libri baptisatorum* oddzielnie wynotowano imiona chrzczonych dzieci, by uchwycić tendencje w częstotliwości ich nadawania na chrzcie. Zapisywane one były w księgach w formie łacińskiej lub zlatynizowanej. A oto alfabetyczny wykaz wszystkich imion żeńskich zawartych w księgach. Literą *ch* oznaczono imiona chrzczonych dzieci, a literą *d* imiona noszone przez dorosłych.

Agata (<i>ch, d</i>)	Florentyna (<i>ch, d</i>)	Larysa (<i>d</i>)
Agnieszka (<i>ch, d</i>)	Franciszka (<i>ch, d</i>)	Leokadia (<i>d</i>)
Alojza (<i>ch</i>)		Ludwika (<i>ch, d</i>)
Amalia (<i>ch</i>)	Gertruda (<i>ch</i>)	
Anastazja (<i>ch, d</i>)		Łucja (<i>ch, d</i>)
Aniela (<i>d</i>)	Halina (<i>d</i>)	
Anna (<i>ch, d</i>)	Helena (<i>ch, d</i>)	Magdalena (<i>ch, d</i>)
Antonina (<i>ch, d</i>)	Henryka (<i>d</i>)	Małgorzata (<i>ch, d</i>)
Apolonia (<i>ch, d</i>)	Honorata (<i>ch</i>)	Marcjanna (<i>ch, d</i>)
		Matylda (<i>d</i>)
Balbina (<i>ch</i>)	Izabella (<i>ch, d</i>)	Maria (<i>ch, d</i>)
Barbara (<i>ch, d</i>)		Marianna (<i>ch, d</i>)
Bogumiła (<i>d</i>)	Jadwiga (<i>ch, d</i>)	Marta (<i>ch, d</i>)
Bronisława (<i>ch, d</i>)	Janina (<i>ch, d</i>)	Monika (<i>d</i>)
Brygida (<i>ch, d</i>)	Joanna (<i>ch, d</i>)	
	Józefa (<i>ch, d</i>)	Natalia (<i>ch</i>)
Cecylia (<i>ch, d</i>)	Julia (<i>ch, d</i>)	
	Julianna (<i>ch, d</i>)	Paulina (<i>d</i>)
Dorota (<i>ch, d</i>)	Justyna (<i>ch, d</i>)	Petronela (<i>ch, d</i>)
Eleonora (<i>ch, d</i>)	Karolina (<i>ch, d</i>)	Regina (<i>ch, d</i>)
Elżbieta (<i>ch, d</i>)	Katarzyna (<i>ch, d</i>)	Rozalia (<i>ch, d</i>)
Emilianna (<i>ch</i>)	Klara (<i>ch, d</i>)	Róża (<i>ch, d</i>)
Ewa (<i>ch, d</i>)	Konstancja (<i>ch, d</i>)	
	Krystyna (<i>ch, d</i>)	Salomea (<i>ch, d</i>)
Felicja (<i>ch, d</i>)	Kunegunda (<i>ch, d</i>)	Scholastyka (<i>d</i>)

Stanisława (<i>d</i>)	Teofila (<i>ch, d</i>)	Weronika (<i>ch, d</i>)
Stefania (<i>ch, d</i>)	Teresa (<i>ch, d</i>)	Wiktoria (<i>ch, d</i>)
Szczęсна (<i>ch, d</i>)	Urszula (<i>ch, d</i>)	Władysława (<i>ch</i>)
Tekla (<i>ch, d</i>)	Waleria (<i>ch</i>)	Zofia (<i>ch, d</i>)
Teodora (<i>d</i>)	Wanda (<i>ch, d</i>)	Zuzanna (<i>ch, d</i>)
Teodozja (<i>d</i>)		

Widzimy, że są to w przeważającej większości imiona chrześcijańskie, zaczerpnięte z hagiografii Kościoła rzymskokatolickiego. Różna też była częstotliwość ich nadawania na chrzcie, o czym świadczą zapisy w *Libri baptisatorum*. W ciągu czterech wieków zanotowano 66 imion użytych 1 727 razy. Tylko 7 najpopularniejszych imion żeńskich stanowi aż około 62% wszystkich imion chrzczonych dzieci.

Poniżej podajemy 18 najpopularniejszych imion wraz z ich frekwencją zarówno w odniesieniu do chrzczonych dzieci, jak i dorosłych.

	<i>ch</i>	<i>d</i>		<i>ch</i>	<i>d</i>
1. Regina	194	287	10. Franciszka	47	63
2. Zofia	193	337	11. Elżbieta	45	72
3. Agnieszka	153	187	12. Barbara	38	92
4. Marianna	142	221	13. Magdalena	32	68
5. Anna	138	322	14. Teresa	25	46
6. Katarzyna	128	358	15. Joanna	24	5
7. Jadwiga	106	184	16. Wiktoria	23	12
8. Małgorzata	68	102	17. Helena	23	29
9. Dorota	49	88	18. Łucja	21	25

Reszta imion nadawanych na chrzcie wykazuje frekwencję poniżej 20 (od 19 do pojedynczych zapisów) – a wśród imion dorosłych poniżej 40.

Celem pokazania dynamiki w nadawaniu określonych imion oraz wyłonienia tzw. imion popularnych i modnych w parafii Rudawa podzielono lata 1570–1897 na okresy pięćdziesięcioletnie i w tych cezurach przedstawiono liczbę poszczególnych imion w populacji dorosłych i wykorzystanych przy chrzcie. Pod uwagę wzięto jedynie 18 imion spośród 78, ponieważ stanowią one aż 79% wszystkich imion. Reszta imion wykorzystana była sporadycznie. Jeżeli wystąpiły one u dorosłych, to na pewno u ludzi przybyłych do parafii, bo nie ma tych imion w *Libri baptisatorum*. Natomiast jeżeli nadawane były na chrzcie – to najczęściej dzieciom nieślubnym, np. *Petronela*, *Teofila*, *Honorata* lub dzieciom nielicznej szlachty, np. *Szczęсна*, *Wanda*, *Natalia* – co w księgach jest potwierdzone.

Tabela na stronie następnej przedstawia frekwencję 18 najpopularniejszych imion z rozbiem na okresy pięćdziesięcioletnie.

Imiona	1570 – 1599		1600 – 1649		1650 – 1699		1700 – 1749		1750 – 1799		1800 – 1849		1850 – 1897	
	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d
1. Regina	44	32	55	79	58	73	7	18	26	76	4	3	-	6
2. Zofia	30	49	56	95	60	91	3	12	23	52	5	11	16	15
3. Agnieszka	19	18	39	46	44	42	14	11	22	57	3	11	12	8
4. Marianna	-	-	-	1	6	18	3	12	24	47	23	32	86	111
5. Anna	42	82	22	109	35	62	9	11	3	25	8	8	19	25
6. Katarzyna	22	49	26	79	23	46	4	14	21	77	12	29	30	64
7. Jadwiga	18	27	39	84	33	41	2	6	5	20	1	1	8	5
8. Małgorzata	11	21	21	23	14	11	2	2	14	30	3	9	3	6
9. Dorota	22	30	12	33	12	16	-	1	1	3	2	3	-	2
10. Franciszka	-	-	1	-	3	-	-	2	16	27	11	12	16	22
11. Elżbieta	7	10	16	16	11	18	1	1	8	17	2	2	-	8
12. Barbara	9	21	12	36	9	9	2	3	3	11	1	5	2	7
13. Magdalena	3	3	4	5	1	6	4	3	10	30	6	11	4	10
14. Teresa	-	-	1	-	4	5	2	9	6	17	1	8	11	7
15. Joanna	3	-	-	-	11	-	1	-	3	3	1	1	5	1
16. Wiktoria	-	1	-	-	-	-	-	-	5	2	2	2	16	7
17. Helena	3	3	-	3	-	-	-	-	10	11	1	1	9	11
18. Łucja	2	4	9	3	1	4	1	-	8	8	-	3	-	3

Biorąc pod uwagę powyższe dane stwierdzić możemy, że w księgach parafialnych z Rudawy wykorzystano w ciągu czterech wieków 78 imion żeńskich. Częstotliwość ich wykorzystania jest jednak znacznie zróżnicowana. W zasadzie jedynie 18 imion wykazuje znaczną frekwencję, z różnym natężeniem w poszczególnych okresach. I tak imiona *Zofia*, *Anna*, *Katarzyna* popularne są na przestrzeni czterech wieków ze znaczną frekwencją zarówno wśród chrzczonych, jak i wśród dorosłych, zaś imiona, np. *Regina*, *Jadwiga*, *Dorota* cieszą się popularnością do końca XVIII wieku. W XIX wieku ich popularność nagle spada. Natomiast pojawiają się z dużą częstotliwością, najpierw wśród chrzczonych, a potem wśród dorosłych imiona *Franciszka*, *Helena* czy *Wiktoria*. Ostatnie może mieć związek z sytuacją polityczną (utrata niepodległości i kolejne zrywy powstańcze). Od połowy wieku XVII znaczną frekwencję osiąga imię *Marianna*, które jest odmianą imienia *Maria*, rzadko używanego w dawnej Polsce w tej postaci, ze względu na kult jakim otaczano Matkę Boską. Dlatego też imię naszej Jubilatki nie jest popularne w podkrakowskiej parafii Rudawa. Częściej sięgano po imię *Marianna*, które w XIX wieku cieszy się olbrzymią popularnością (zob. tabela).

Generalnie możemy stwierdzić, że imiona o dużej frekwencji w ciągu czterech wieków – to imiona popularne w parafii. Zaś imiona, których częstotliwość wykorzystania ograniczona jest do pewnych okresów – to imiona modne. Resztę imion o małej frekwencji nazwać możemy imionami okazjonalnymi, które związane są z indywidualnymi losami nosicieli, o czym wspomniano wyżej.

Przypisy

¹ Szczegółowe dane o parafii oraz wykaz ksiąg zob. E. Klisiewicz, *Nazwiska mieszkańców parafii Rudawa k. Krakowa w rozwoju historycznym (na podstawie ksiąg metrykalnych z lat 1570–1897)*, Studia Językoznawcze. Streszczenie prac doktorskich X, Wrocław 1985, s. 7–39.

² *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. III, Warszawa 1961.

³ Szerzej na ten temat zob. H. Fros i F. Sowa, *Twoje imię, przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Wyd. Apostolstwa Modlitwy, Kraków 1975 i następne, s. 7–24.

⁴ Por. np. nakazy Soboru trydenckiego z 1563 roku i Księgi posoborowe: *Katechizm rzymski* i *Rytuał rzymski* 1614, które nakazywały nadawać dzieciom na chrzcie imiona autentycznych świętych Kościoła.

⁵ Wysłunięto postulat opracowania takiego słownika, por. J. Bubak, *Założenia słownika imion polskich*, *Onomastica XXVII* 1982, s. 219–223.

⁶ Zob. H. Borek, *Socjolingwistyczne aspekty imiennictwa*, *Onomastica XXIII* 1978, s. 163–175 oraz J. Bubak, *Imiona modne*, tamże, s. 177–182.

⁷ J.S. Bystron, *Nazwiska polskie*, Lwów 1927, s. 185–222.

⁸ Tenże, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa 1938.

⁹ M. Gralewski, *O imionach u ludu polskiego w ziemi łączyckiej*, Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej I, Kraków, s. 97–100.

¹⁰ J. Grajner, *Notatki o wsi topoli*, Wiśła XVII 1903, s. 449–608, także *Zapiski etnograficzne z okolic Wielunia i Radomska*, Zbiór Wiadomości... IV 1880, s. 185–261.

¹¹ S. Flizak, *Moda w nadawaniu imion chrzestnych u górali pod Gorcami*, Lud XXXV 1937, s. 55–59.

¹² S. Folfasiński, *Imiennictwo w Częstochowie w latach 1946–48*, Życie Częstochowy z dnia 9. 10 XI 1947: 24, 25 I 1948: 11, 12 I 1949; J. Wroniszewski, *Nazwiska, przezwiska i imiona mieszkańców wsi Szarbska w powiecie koneckim*, Onomastica VI 1960, s. 201–230; S. Gajda, *Socjologia imion na przykładzie Opola i okolicy*, Studia Śląskie, seria nowa XXIII, 1975, s. 267–296.

¹³ A. Zaręba, *Polskie imiona ludowe*, cz. I: *Problematyka zagadnienia*, cz. II: *Wybór materiałów*, Onomastica III 1957, s. 129–178 i 419–446; V 1959, s. 373–408; W. Dobrzyński, *Słowotwórstwo imion w gwarze Adamowa i okolicy*, Zeszyty naukowe WSP w Opolu, Językoznawstwo V 1974, s. 19–32; T. Gołębiowska, *Antroponimia Orawy*, Kraków 1971.

¹⁴ H. Borek, U. Szumska, *Nazwiska mieszkańców Bytomia od końca XVI wieku do roku 1740*, Warszawa 1976, s. 75–82; Z. Kurzowa, *Męskie imiona zdrobniałe i spieszczone w pieśniach ludu polskiego (na podstawie „Dzieł wszystkich” O. Kolberga)*, Onomastica XV 1970, s. 234–281.

¹⁵ Imiona męskie z parafii Rudawa, zob. E. Klisiewicz, *Męskie imiona chrzestne w parafii Rudawa koło Krakowa z lat 1570–1897*, Onomastica XXXIII. 1989, s. 169–181.